

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Розкрито зміст методу педагогічного моделювання підготовки фахівців фізичного виховання. Окреслено мету формування професійно-мовленнєвої культури фахівців з фізичного виховання. Проведено аналіз навчальних дисциплін з підготовки студентів на факультетах фізичного виховання. Розкрито переваги і недоліки процесу формування професійно-мовленнєвої культури фахівців фізичного виховання. Обґрунтовано систему формування професійно-мовленнєвої культури фахівців з фізичного виховання. Розроблено модель системи формування професійно-мовленнєвої культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти.

Ключові слова: модель, професійно-мовленнєва культура, фахівець, фізичне виховання.

Постановка проблеми. До завдання викладачів входить формування світогляду студентів, уявлень про роль і діяльність людини в суспільстві у різні історичні періоди, розвиток мовної культури, ролі мовленнєвих здібностей в організації діяльності, а також формування у студентів правильного розуміння педагогічної спрямованості їхньої майбутньої професійної діяльності, її значення у формуванні потреби до ведення здорового способу життя і заняттях фізичними вправами. Неузгодженість потреб суспільства, школи, позашкільної і вищої освіти робить виклик системі підготовки фахівців.

Використання методу педагогічного моделювання дає змогу визначити структуру, зміст та організацію процесу формування професійно-мовленнєвої культури майбутнього фахівця з фізичного виховання в умовах навчання у ВНЗ, породжує потребу розробки структурно-функціональної моделі. Як відомо, модель (від франц. *Modele* – зразок) – дослідження процесів і явищ за допомогою їх реальних (фізичних) або ідеальних моделей. Під моделлю при цьому розуміється система об'єктів або знаків, що відтворює деякі суттєві властивості системи-оригіналу. Приватні показники, що входять до її складу, розглядаються як модельні характеристики.

Потреба розуміння змісту фізкультурної освіти в Україні спонукає до перегляду її системи підготовки студентів. Розробка графічного представлення структурно-функціональної моделі формування професійної культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти дасть змогу переглянути і доповнити професійну підготовку фахівців у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку В. Гриньової, у формуванні моделі педагогічної культури вчителя потрібно враховувати такі умови: цілісність, безперервність та системність процесу розвитку педагогічної культури у процесі діяльності; побудова змісту та структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань й основних компонентів педагогічної культури; орієнтація педагогічного процесу на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей; формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної культури на основі максимальної інтенсифікації навчання студентів; залучення їх до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність; створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; реалізація вимог: провідної ролі соціокультурного контексту, гуманізації, індивідуалізації, активності, спільної діяльності студентів і викладачів, варіативності видів навчальної діяльності на заняттях з предметів педагогічного циклу; виховання потреби у студентів до постійного самовдосконалення (самоосвіти, саморозвитку, самовиховання), формування "Я-концепції" [3, с. 35].

Модельна характеристика фахівців фізичної культури є прикладом побудови системи підготовки у ВНЗ фізкультурного профілю, яка може сформулювати у фахівців знання, навички та вміння, необхідні їм у професійній діяльності. А прикладом моделі сучасного вчителя фізичної культури є модель, запропонована Я. Бельським, Е. Вільчковським. Вона охоплює результативність праці, фахову підготовленість, організацію педагогічної діяльності, педагогічні вміння, чинники, що зумовлюють ефективність педагогічної праці, стиль взаємостосунків з учнями, матеріальні та соціальні умови праці, суспільну діяльність та особистісні інтереси [2]. Важливе місце у моделі фахівця фізичного виховання, на думку авторів, посідає визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг педагогічних функцій; рівень вимог до кожної з них, знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків [2, с. 308].

Зауважимо також позицію А. Забори, модель фахівця за профілем – учитель фізичної культури, містить такі функції вчителя а саме: освітню, інформативну, що реалізується через озброєння учнів

теоретичними знаннями про предмет фізичної культури, уміннями і навичками виконання різноманітних фізичних вправ; розвивальну, яка полягає у тому, щоб розвивати розумові якості учнів; організаційну, пов'язану з організацією: уроку фізичної культури, секційних занять з видів спорту, які культивуються у школі, ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних вправ, рухливих ігор та розваг на майданчику, спортивних змагань, спортивних свят, колективу фізичної культури; господарську, функцію учителя фізичної культури, що реалізується у процесі обслуговування й підготовки до занять спортивних майданчиків, залів та спортивного обладнання; агітаційно-пропагандистську, яка визначається умінням вести пропаганду здорового способу життя, систематичних занять фізичною культурою і становить органічну частину діяльності учителя фізичної культури; дослідницьку, яка розглядається у порівнянні показників рівня фізичного розвитку учнів; конструкторську, що проявляється в умінні упорядковувати зміст уроку, оптимізувати навчання і розвиток рухових здібностей; комунікативну функцію, що полягає у взаємодії з учнями [5, с. 16].

Водночас, Г. Соловійов зазначає, що до моделі підготовки вчителя фізичної культури входять три основні складові: мотиваційно-ціннісні орієнтації; фізична досконалість особистості; фізкультурно-спортивна діяльність. Автор вказує, що усі три основні складові схематизованої моделі фізичної культури особистості, зі свого боку, містять у собі під структурні компоненти: мотиваційно-ціннісні орієнтації: знання, мотиви, інтереси, установки, переконання, потреби; фізичну досконалість: рухові вміння, рухові навички, фізичний розвиток, фізичну підготовленість; фізкультурно-спортивну діяльність: пізнавальну, інструктивно-педагогічну, суддівську, організаторську. [5, с. 11]. Усі змістові складові і їхні компоненти, або елементи фізичної культури особистості вчителя, збігаються у професійно-педагогічній діяльності.

Структурно-змістова модель формування комунікативно-професійної компетенції, за О. Павленко, містить мовні, культурно – і предметно-змістові, соціальні (соціально-психологічні та соціолінгвістичні) знання, а також навички і вміння користуватися ними для розв'язання завдань щодо спілкування у простих і комбінованих видах комунікативної діяльності [6, с. 18]. Автор виділяє основні компоненти комунікативної компетенції, такі, як:

- лінгвістичні (говоріння, сприймання на слух, письмо, читання);
- прагматичні (уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами, знання і вміння вступити в мовленнєвий контакт у конкретних ситуаціях);
- соціокультурні (правила ввічливого спілкування, соціальних умовностей, культурні умовності тощо) [6, с. 14-15].

За результатами дослідження виникає гостра необхідність підсилення процесу формування професійної культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти. Недостатня розробленість проблеми спонукає до розробки моделі системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Мета дослідження – розробити модель формування професійної культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти.

Завдання дослідження: 1. Проаналізувати психолого-педагогічні джерела з проблеми формування професійної культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти.

2. Обґрунтувати систему формування професійно-мовленнєвої культури фахівців з фізичного виховання.

3. Розробити модель системи формування професійно-мовленнєвої культури майбутнього фахівця з фізичного виховання у вищих навчальних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова авторської моделі дає можливість розглядати означений процес як систему, тобто єдність закономірно розташованих, взаємозалежних складників. Метод педагогічного моделювання допомагає уточнити сутність досліджуваного феномена, особливості функціонування, характер взаємодії складових компонентів. Це надає нам можливість охарактеризувати певні умови, які, як правило, існують у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю і певною мірою впливають на формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців з фізичної культури в умовах навчання.

Розроблена нами модель може мобілізувати умови для формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців з фізичного виховання (рис 1).

У системі моделювання процесу формування професійно-мовленнєвої культури майбутнього фахівця з фізичного виховання необхідно розв'язувати завдання навчально-виховного процесу з фізичного виховання і діяльності майбутнього фахівця з фізичного виховання.

За результатами аналізу підходів до змістової підготовки вчителя фізичної культури варто зауважити, що процес формування професійно-мовленнєвої культури майбутнього фахівця з фізичного виховання є однією з важливих проблем усієї системи освіти, триває весь період навчання у вищому навчальному закладі і вимагає підсилення. Тривалість, складність і багатоплановість цього процесу, а також ускладнення від курсу до курсу професійно важливої інформації, способів і форм її презентації уможливили виділити певні етапи означеного процесу в логіці "базова культура особистості", "загальна мовна культура", "професійно-мовна культура".

Виникає необхідність прослідкувати процес формування мовленнєвих і базових знань, цьому сприяють два цикли дисциплін: загальної підготовки та професійної підготовки, які підпорядковують собі різні блоки дисциплін, а саме: гуманітарного, психолого-педагогічного, професійного. Також формується професійно-мовленнєва культура майбутнього фахівця з фізичної культури шляхом інтеграції спеціальних дисциплін з предметами психолого-педагогічного циклу.

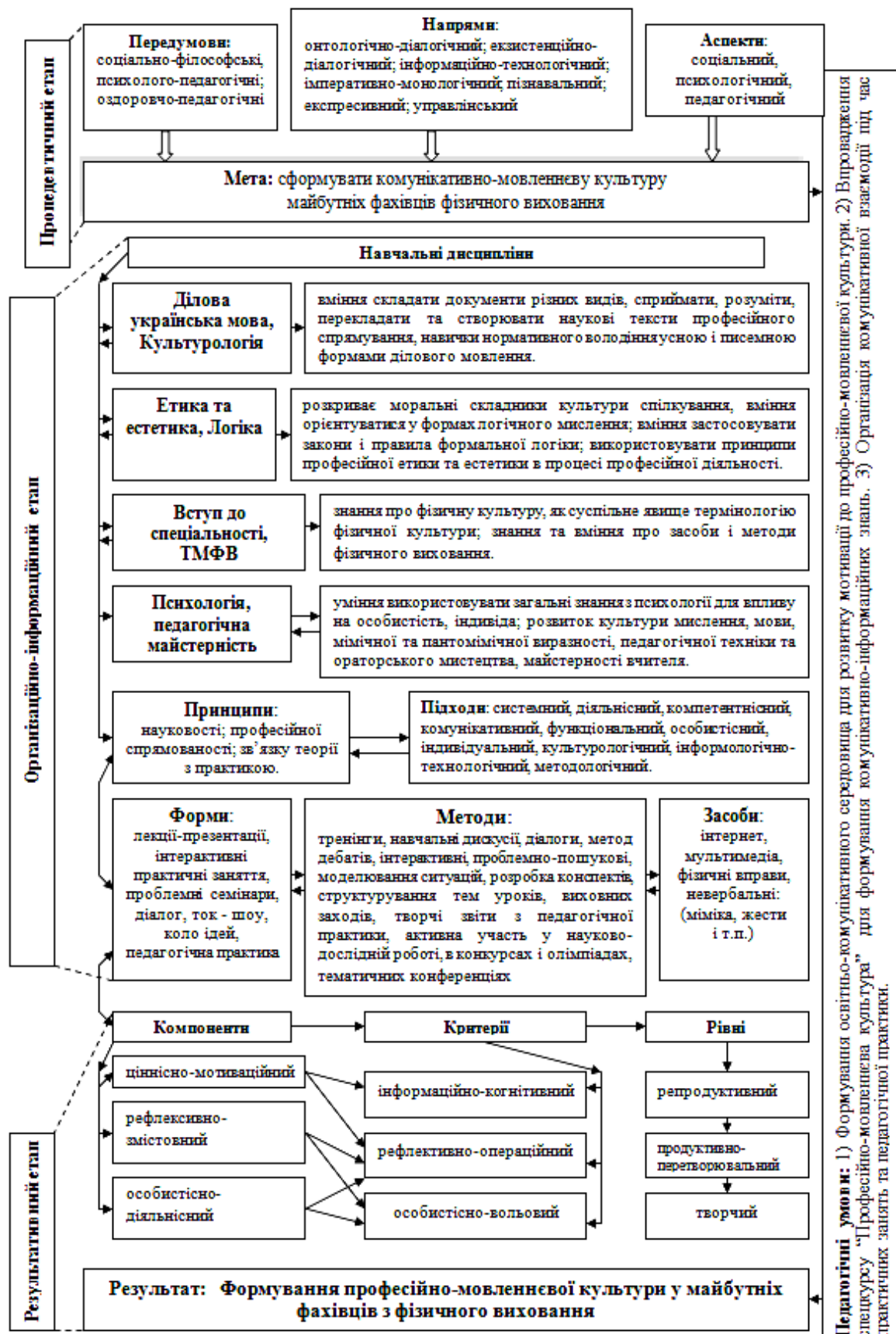

Рис. 1. Модель системи формування професійно-мовної культури майбутніх фахівців з фізичного виховання

До змісту підготовки фахівця з фізичного виховання входить вивчення спортивних дисциплін, гуманітарного циклу, поглиблення знань з основ науково-методичної діяльності, ділової української мови, економіки і менеджменту у фізичній культурі.

Для кращого розуміння змісту пропонованих навчальними планами дисциплін як загального, так і професійного циклу, проведемо коротку характеристику їх позицій.

Ділова українська мова формує вміння складати документи різних видів, сприймати, розуміти, перекладати та створювати наукові тексти професійного спрямування, навички нормативного володіння усною і писемною формами ділового мовлення. Студенти поглиблюють отримані у загальноосвітній школі знання про функції мови і системи функціональних стилів; форми існування мови, що визначаються ритмічною організацією, способами оформлення; умовами і завданнями спілкування, типовим значенням, а також характером мовленнєвої діяльності учасників спілкування.

Нормативний аспект культури мови представлений сукупністю відомостей про значення терміна "мовна норма", різні підходи до його визначення, норми сучасної української літературної мови та її класифікації. Слід взяти до уваги, що вивчення норм сучасної української літературної мови складає велику частину курсу української мови у загальноосвітній школі, а тому при вивченні спортивних дисциплін доцільніше, на нашу думку, сформувати у студента правильне розуміння механізму цього внутрішньомовного процесу: принципів, що лежать в основі нормативних вимог до професійних якостей фахівця. Важливим при цьому є виховання у студентів потреби самостійного пошуку розв'язання ситуацій у відповідних словниках і довідниках.

Загальновизнано, що інформація, отримана в ході подібної роботи з довідковою літературою, засвоюється і запам'ятовується краще, ніж така, що передана в готовому вигляді.

Студентам також пропонується культурологія – це наука, що формує знання про людину і суспільство, про специфічну функцію і моральність (один із проявів) людського буття, навчає культури як цілісності.

Отже, означений курс покликаний забезпечити: сучасний рівень освіченості майбутніх фахівців, теоретично світоглядні підвалини культури, орієнтування у явищах сучасного духовного і практичного життя, подолання почуття провінційності, розуміння культурних особливостей представників інших народів і етнічних груп.

Також етика та естетика і логіка – розкривають моральні складники культури спілкування, вміння орієнтуватися у формах логічного мислення; застосовувати закони і правила формальної логіки; використовувати принципи професійної етики та естетики у процесі професійної діяльності.

Отже, етика та естетика формує знання, які мають стосунок до людини, людського ставлення до дійсності будь-якого роду, хоча на першому плані і в тому, і в тому випадку, перебувають людські взаємини. Логіка навчає законів і форм розумової діяльності людей, принципів і засобів побудови правильних суджень і міркувань про предмети й явища об'єктивного світу, методи формалізації знання як результату пізнавального процесу.

Водночас вступ до спеціальності, теорія і методика фізичного виховання надають знання про фізичну культуру як суспільне явище, термінологію фізичної культури; знання та вміння про засоби і методи фізичного виховання.

Теорія і методика фізичного виховання як наукова та навчальна дисципліна формує систему фундаментальних знань, що визначає професійну діяльність педагога в галузі фізичного виховання.

Натомість психологія та педагогічна майстерність формують знання про особистість, індивід; розвиток культури мислення, мови, мимічної та пантомімічної виразності; педагогічної техніки і ораторського мистецтва, майстерності вчителя. Психологія розкриває закономірності формування і розвитку психіки як особливої форми життєдіяльності, ознайомлює з внутрішнім психічним світом людини, психічними процесами, станами, властивостями, законами виникнення, розвитку й перебігу психічної діяльності, становлення психічних властивостей людини, життєве значення психіки.

Педагогічна майстерність як важлива складова психолого-педагогічної підготовки вчителя ознайомлює студентів із сутністю педагогічної майстерності та базовими умовами її ефективного становлення, оволодіння основами майстерності вчителя в управлінні собою, майстерністю педагогічного спілкування, майстерністю в управлінні навчально-виховним процесом.

Найбільш важливу роль відіграють спортивні дисципліни: легка атлетика та методика її викладання, гімнастика та методика її викладання, спортивні ігри та методика їх викладання, плавання та методика його викладання, туризм.

Програми цих дисциплін на факультеті фізичного виховання відповідають вимогам вищої професійної освіти. Однак, частково відображають основні аспекти культури мови: комунікативний, нормативний й етичний.

Проаналізовані навчальні плани та програми дисциплін з підготовки фахівців фізичного виховання дають змогу виявити рівень сформованої компетентності у студентів: соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні, організаційні, управлінські – високий рівень; дослідницько-проектувальні, технологічні і комунікативні – нижче середнього рівня.

Сформовані компетентності вимагають підсилення системи підготовки фахівців з фізичного виховання навчальними курсами та створення умов для їх вивчення для швидкої адаптації майбутніх фахівців з фізичного виховання до умов навчально-виховного процесу в освітньому середовищі.

Виникає необхідність виокремлення недоліків і переваг означеної системи підготовки студентів на факультетах фізичного виховання: переваги – формуються психолого-педагогічні знання, здійснюється методична підготовка з дисциплін загального та професійного циклів; недоліки – недостатній

словниковий запас, у тому числі і за рахунок освоєння загальнонаукової, вузькоспеціальної лексики і термінології (психолого-педагогічної, лінгвістичної та спортивної), що перешкоджає підвищенню ерудиції й оволодінню спеціальними дисциплінами; теоретичні знання з усіх аспектів культури мови; недостатня ефективність обраних підходів до формування мовної культури майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Висновки та перспективи подальших розвідок у данному напрямі. Запропонована модель системи формування професійно-мовленнєвої культури фахівців з фізичного виховання розкриває потребу удосконалення освітнього процесу на факультетах з фізичного виховання це дає змогу розширити підходи до формування здорової особистості школяра.

Використані джерела

1. Бельський Я. А. Праксеологічна модель вчителя фізичного виховання / Я. А. Бельський, Е. С. Вільчковський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. – Луцьк, 1999. – С. 120–125.
2. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання / Е. С. Вільчковський // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 : Збірник наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – С. 308–309.
3. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. / В. М. Гриньова. – К., 2001. – 45 с.
4. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін "Теорія і методика фізичного виховання" і "Гімнастика з методикою викладання" : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / А. В. Забора. – Х., 2004. – 197 с.
5. Соловьев Г. М. Генезис становления современного целеполагания по физической культуре в системе образования / Г. М. Соловьев // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 8. – С. 10–14.
6. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. – "Теорія і методика професійної освіти" / Павленко О. О. – Київ, 2005. – 43 с.

Kondratska G. D.

THE MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL SPEECH CULTURE OF FUTURE SPECIALIST OF PHYSICAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The task of teachers to form the worldview of students' ideas about the role and activities in society in different historical periods, the development of language culture, the role of speech skills in organizing and formation of students' correct understanding pedagogical orientation of their future professional activity, necessity to lead a healthy lifestyle and do physical exercise. Inconsistency of society needs, school, extracurricular and higher education challenges the system of training are opened in the article. Using educational simulation allows you to define the structure, content and organization of the formation of professional speech culture of the future expert in physical education in terms of training in high school education.

The context of the method of the pedagogical modeling of preparing the physical training specialists is shown. It is also developed the model of the forming the professional culture of the future physical training specialist in a higher educational establishments. The preconditions and directions of outlined problem, aspects, goal, disciplines, principles, approaches, forms, methods and components cart levels, pedagogical conditions and the result are displayed in the model. The characteristic of the subjects: Ukrainian business language, cultural, ethics and aesthetics, logic, introduction to specialty, TMFV, psychology, pedagogical mastery. It is the need to deepen the system of formation professional speech culture of the future specialist in physical education. It is drawn the aim of the making professional-communicational culture of the physical training specialists. The educational causes of studies in preparing the students in physical training faculties were analyzed. The advantages and faults of the process of professional-communicational culture making in the physical training specialists were shown. It was also proved the necessity of the intensification of the system modeling of preparing the physical training specialists.

Analyzing curricula and programs of training physical education enable to identify the level of the existing competence of students: social, personal, general, instrumental, institutional, management – high level; research and designing, engineering and communication – below average. The formed competence requires intensification training system of physical education courses and create conditions for their study for the rapid adaptation of future specialists in physical education to the terms of the educational process in the educational environment.

Key words: model, professionally-speech culture, specialist, physical education.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017 р.